

*Dubravka Ciliga
Lidija Petrinović Zekan
Tatjana Trošt Bobić*

INDIVIDUALIZACIJA RADA U PODRUČJU KINEZITERAPIJE

1. UVOD

Osobama koje imaju određeni invaliditet, pokret, vježba, tjelesna aktivnost nužni su kao terapijska nadopuna, a koja se može realizirati kroz natjecateljski sport ili rekreativne aktivnosti. Pokret se kao temeljna biološka potreba realizira ciljanom motoričkom aktivnošću. Kineziološke aktivnosti su osnovna pretpostavka za uspostavljanje psihomotoričkog integriteta osobe koji je narušen nastankom invaliditeta i omogućavaju prilagođavanje na svakodnevne uvjete življenja. Bavljenje kineziološkim aktivnostima umanjuje razvoj promijenjenih oblika ponašanja osobe s invaliditetom, a istodobno i utječu na pozitivan odnos bliže okoline prema toj osobi. Kineziterapijski programi vježbanja mogu se primjenjivati u preventivne, korektivne i kurativne svrhe (Ciliga, 2005.). Također je sve češća primjena kineziterapijskih programa u radu s djecom s razvojnim poteškoćama, kao što su djeca s teškoćama u psihomotoričkom razvoju - adaptirane tjelesne aktivnosti (Johnson, 2009.). Primjena kineziterapijskog programa u nastavi TZK može se provoditi kroz različite prilagođene programe i različite metodičko-organizacijske oblike rada. Osim uobičajenog i najčešće primjenjivanog grupnog oblika rada, sve se više primjenjuje i individualni pristup. Individualizirani pristup u nastavi i individualni rad nisu isto. Individualizirani pristup označava načine rada u nastavi s djetetom u skladu s njegovim teškoćama, odnosno sposobnostima. Individualni rad znači rad u dvoje - stručnjak i dijete, i taj oblik rada se primjenjuje i u rehabilitaciji, terapiji, specifičnim prilagođenim programima.

U školama se prema postojećem zakonu individualizirani pristup primjenjuje nakon što dijete dobije Rješenje za individualizirani pristup u nastavi nakon provedene dijagnostike i odluke nadležne komisije. Prema tom dokumentu roditelju se za dijete predlaže jedan od mogućih (različitih) načina školovanja.

Školovanje djece s posebnim potrebama u Hrvatskoj odvija se u:

- 1) redovitim osnovnim školama
 - potpuna integracija
 - djelomična integracija
- 2) posebnim odgojno - obrazovnim ustanovama.

2. POTPUNA INTEGRACIJA

Potpuna integracija se ostvaruje uključivanjem učenika s posebnim edukacijskim potrebama u redovni razredni odjel gdje učenik svladava redovne ili prilagođene nastavne programe uz primjenu individualiziranih postupaka u radu. Postoji niz prijedloga u prosvjetnim zakonskim propisima s ciljem stvaranja povoljnijih uvjeta za školovanje i napredak učenika. Neki od njih su:

- Učenici „s lakšim teškoćama u razvoju” uključuju se u razredni odjel od 1. do 4. razreda.
- U razredni je odjel moguće uključiti do tri učenika s posebnim potrebama, a takav odjel ne može imati sveukupno više od 24 učenika (Pravilnik o broju učenika u razrednom odjelu, 1996.).
- Učenik s razvojnim poteškoćama koji svladava redovne ili prilagođene programe individualiziranim postupcima ima pravo na posebnu dodatnu pomoć defektologa (edukacijsko-rehabilitacijskog stručnjaka).

Tablica 1. Školovanje učenika s posebnim edukacijskim potrebama u redovitoj školi

Članak Pravilnika	Vrsta posebne edukacijske potrebe učenika	Mogući prijedlozi za primjereni oblik školovanja
Čl. 4.	lakše teškoće u razvoju (npr. teškoće u učenju)	redoviti nastavni program s individualiziranim postupcima redoviti nastavni program s individualiziranim postupcima i posebnom dodatnom pomoći prilagođeni nastavni program s individualiziranim postupcima prilagođeni nastavni program s individualiziranim postupcima i posebnom dodatnom pomoći edukacijsko-rehabilitacijskog stručnjaka
Čl. 6.	Oštećenje vida i sluha; tjelesna oštećenja s cerebralnom paralizom	redoviti nastavni programi s individualiziranim postupcima uz produženi stručni postupak redoviti nastavni program s individualiziranim postupcima i posebnom dodatnom pomoći edukacijsko-rehabilitacijskog stručnjaka uz produženi stručni postupak prilagođeni nastavni program s individualiziranim postupcima uz produženi stručni postupak posebni nastavni program uz produženi stručni postupak

Prilagođeni program je, kao što i sama riječ kaže, program koji je prilagođen učeniku, prije svega njegovim „jakim” stranama, tj. sposobnostima, onome što dijete zna i može! Tek onda je to program koji treba uvažavati teškoće djeteta, ono što dijete

još nije svladalo, ono što ne može kao drugi vršnjaci u razredu. Jednostavno rečeno: koliko djece - toliko i prilagođenih programa.

Prilagođeni programi mogu se izraditi za sve nastavne predmete ali i samo za neke. Postoji samo bitna preporuka - učenicima treba prilagoditi program iz onih nastavnih predmeta u kojima pokazuju izrazitije teškoće u svladavanju sadržaja. Kad se izrađuje prilagođeni program učitelj treba programski i izvedbeno smanjiti previsoke obrazovne zahtjeve, dakle izdvojiti one sadržaje i zahtjeve koje učenik doista može svladati.

U školama učitelji u razrednoj i predmetnoj nastavi izrađuju prilagođene programe iz većine obrazovnih predmeta kao što su hrvatski jezik, matematika, priroda i društvo, strani jezici itd. U nastavi odgojnih predmeta (npr., likovna, glazbena, tjelesno-zdravstvena kultura) uz primjenu individualizacije i kreativnih sposobnosti učitelja mogu se postići velike mogućnosti izražavanja i sudjelovanja učenika s posebnim edukacijskim potrebama. Radi uspješnijeg rada učitelja potrebno unijeti kvalitativne promjene, npr. podrška stručnjaka i roditelja učitelju u izradi i praćenju prilagođenih programa za nastavne predmete u kojima je prilagodba značajna, supervizija programa i dr.

3. INDIVIDUALIZIRANI PRISTUP

Za razliku od prilagođenog programa, koji preporučuje i dopušta da se redovni program „smanji” i tako učeniku učini laganijim i razumljivim, u prijedlogu individualiziranih postupaka misli se, prije svega, na primjenu onih metoda, sredstava i didaktičkih materijala koji podupiru posebne edukacijske potrebe djeteta (npr., potrebe uvjetovane teškoćama čitanja i pisanja, oštećenjem vida, oštećenjem sluha, cerebralnom paralizom).

Postoji niz individualiziranih postupaka, a izdvojeni su samo neki (Ivančić, Stančić, 2002.):

- zahtjevi s obzirom na samostalnost učenika: stupnjevito pružanje pomoći i nadzora pri rješavanju različitih zadataka
- zahtjevi s obzirom na vrijeme rada: predviđanje duljeg vremena za rješavanje zadataka
- zahtjevi s obzirom na način rada: pojedinačno zadavanje zadataka, odabir tipova zadataka koji motiviraju učenika prema načelu lakši - teži - lakši, odabir zadataka različite težine, češće vježbanje i ponavljanje;
- zahtjevi s obzirom na provjeravanje: češća provjera znanja u kraćim vremenskim jedinicama i s manjim brojem zadataka ili pitanja u ispitivanju
- zahtjevi s obzirom na aktivnost: zajedničko planiranje rada s učenikom, češće promjene aktivnosti

4. DJELOMIČNA INTEGRACIJA

Oblik djelomične integracije provodi se u redovitoj osnovnoj školi, najčešće za učenike s teškoćama učenja općeg tipa (npr., laka mentalna retardacija). Prema čl. 7. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, učenici s posebnim edukacijskim potrebama dio nastavnih sadržaja (najčešće su to obrazovni predmeti ali nije izričito navedeno) svladavaju u posebnom razrednom odjelu, a dio (najčešće odgojne predmete) u matičnom razredu, dakle s vršnjacima bez posebnih edukacijskih potreba. Uključivanje učenika u odgojne predmete stavlja pred učitelje odgovornu zadaću maksimalne individualizacije i prilagođavanja sadržaja u nastavi tjelesno-zdravstvene kulture.

Ne postoji jedinstveni prilagođeni program koji bi se mogao primjenjivati na svu djecu s teškoćama u razvoju. Planiranje, programiranje i rad sa svakim pojedinim djetetom trebaju biti individualizirani u skladu s razvojnim potrebama toga djeteta. Prilagođeni program odnosi se na smanjenu težinu i veličinu nastavnog programa, te potreban pristup kroz prilagođene i primjerene metode rada. Osim toga, za uspješno planiranje, programiranje i postizanje obrazovnih ciljeva, dijete s razvojnim poteškoćama bi trebalo biti integrirano u razredu u kojem rade učitelji koji su kvalificirani ili pripremljeni za rad s takvim učenicima i koji prema njima imaju pozitivan stav.

5. ASISTENT U NASTAVI

Asistenti u nastavi za djecu s razvojnim poteškoćama u svijetu su već dugo uobičajena pojava, ali kod nas je takav oblik rada još u začetku. To je oblik podrške učenicima s posebnim obrazovnim potrebama koji su uključeni u redovan sustav odgoja i obrazovanja. Dosadašnja iskustva su pokazala da je uvođenje asistenta u nastavu od velike važnosti za dijete, ali i za nastavnika te za samu školu. Nastavnici nisu dovoljno educirani niti imaju dovoljno vremena posvetiti se djeci kojima je dodatna pažnja potrebna, i tada se često događa da takva djeca ne završe niti srednju školu. Uvođenjem asistenta u nastavni sustav daje se prednost djeci koja mogu, ali im samo treba dodatna pomoć. Asistenti u nastavi su nekad bili isključivo defektolozi, no danas se smatra da je bitnija osobnost i karakter asistenta, a kvalitetnu osobu može se naknadno educirati uz pomoć specijaliziranih seminara. Osoba koja obavlja posao asistenta mora imati završenu srednju školu, sklonost ka obavljanju ovog specifičnog posla i dodatnu edukaciju. Kao što je bilo navedeno treba razlikovati individualizirani pristup, individualizacija i prilagođeni program. Prvo se odnosi na redovan program, ali ako dijete ima poremećaj pažnje tada će mu se npr. omogućiti kraći boravak u razredu, individualna nastava je redovan program, ali uz pomoć asistenta dijete obavlja svoje obveze, i na kraju prilagođeni program je prilagođen prema potrebama djeteta, nekad je to samo u nekim predmetima, nekad u svim.

Individualizaciju u radu provode nastavnici, a stručni suradnik, ako nema defektologa tada je to pedagog ili psiholog, treba učitelju objasniti koji su to postupci. Inkluzivna edukacija je pristup usmjeren na obrazovne potrebe sve djece, mladih i odraslih sa posebnim usmjeravanjem na ranjive skupine u smislu marginalizacije i isključivanja. Škole moraju osigurati mogućnost inkluzije kroz veći izbor metoda i individualnog pristupa. Inkluzivna edukacija znači da škole mogu osigurati dobru edukaciju svim učenicima neovisno o njihovim različitim mogućnostima, a to je proces koji se razvija i napreduje.

Suvremena hrvatska škola omogućuje i potiče integraciju učenika s lakim teškoćama u razvoju u redoviti školski sustav, što ovisi o stupnju teškoće i procjeni posebne odgojno-obrazovne podrške koju učenici s teškoćama u razvoju trebaju, odnosno o uvjetima koje pruža škola i omogućuje lokalna zajednica. U odgojno-obrazovnom radu s učenicima s teškoćama u razvoju pozornost se usmjerava na sposobnosti i potrebe učenika, individualizaciju odgojno-obrazovnoga i nastavnog rada, te osiguravanje dodatne podrške primjenom rehabilitacijskih programa, uključivanjem osposobljenih asistenata u nastavi i dr.

Uvođenjem asistenta u nastavi cilj je olakšati integraciju učenika s teškoćama u razvoju i povećati njihovu mogućnost upisa u redovne škole.

Dugoročni cilj je postojanje stalnog radnog mjesta asistenta u nastavi za učenike s posebnim edukacijskim potrebama u okviru sustava inkluzivne edukacije. Inkluzivna edukacija omogućit će obrazovanje velikog broja djece u svom prirodnom socijalnom okruženju, što će doprinijeti da se što manji broj djece zbog obrazovanja izdvaja iz obitelji.

Uloga asistenta je pružanje „tehničku pomoć“ djetetu s posebnim edukacijskim potrebama, nastavniku i čitavom razredu, ovisno o potrebama u danom trenutku. Boravak djeteta u školi tako je manje stresan za dijete, nastavnika i čitav razred.

Posao asistenta određuje stručni tim škole uz pomoć vanjskih suradnika, ovisno o potrebama učenika. U nekim slučajevima je to pomoć u pisanju, čitanju, vježbanju, objašnjavanju, pomoć pri spremanju torbe, mobilnosti i sl.

Asistent pruža tehničku pomoć, roditelj ukazuje na posebnosti, a stručni tim škole određuje razinu i obim podrške koju asistent pruža pojedinom učeniku.

Od asistenta, zaduženog za učenika s teškoćama u razvoju očekuje se da svakodnevno npr.:

- dolazi 10 minuta prije učenika u školu
- učenika dočekuje vani, prihvaća ga od roditelja ili organiziranog prijevoza
- uvodi u školu, vodi učenika koji hoda uz pomoć, ili vozi u invalidskim kolicima učenika koji se ne može samostalno kretati
- u učionici učenika smješta na mjesto, priprema knjige, pribor,

- u dogovoru s učenicom, ili s učiteljem, stručnim suradnikom, zapisuje potrebno gradivo, prepisuje s ploče
- na satu TZK sudjeluje s učenicom u aktivnostima koje učenik može obavljati, ako su aktivnosti za učenika prezahtjevne, asistent će s učenicom na strunjači u jednom kutku dvorane raditi vježbe po posebnom planu i programu, a koje mogu biti ili dodatni kineziterapijski program ili asistiranje prilikom usvajanja nekog elementa iz redovnog plana i programa.

Sva podrška pruža se u mjeri u kojoj je to potrebno ovisno o sposobnostima učenika i potiče se osamostaljivanje u okviru mogućnosti učenika.

6. ZAKLJUČAK

Individualne karakteristike svakog učenika s razvojnim poteškoćama treba uzeti u obzir prilikom planiranja i programiranja rad jer time se omogućava maksimalna individualizacija programa vježbanja. Individualizirani pristup u nastavi trebao bi postati sve češći izbor zbog velike mogućnosti prilagodbe zadataka realnim potrebama osobe, njenog angažmana, a time i maksimalnog mogućeg uspjeha.

„Asistent u nastavi” je svakako jedan od načina i važnih pristupa kojim se djeci s poteškoćama može pružiti podrška unutar redovnog školovanja.

7. LITERATURA

1. Ciliga, D. (1995.). Tjelesno vježbanje u funkciji zdravlja invalidnih osoba. Zbornik radova 4. ljetne škole pedagoga fizičke kulture Republike Hrvatske „Tjelesno vježbanje i zdravlje”, Rovinj, 27.06.-01.07.1995.
2. Ciliga, D. (1998.). Strategija razvoja kineziterapije. Zbornik radova 7. ljetne škole pedagoga fizičke kulture Republike Hrvatske, Rovinj, 23. – 27. 06.1998.
3. Ciliga, D.; Trošt Bobić, T.; Petrinović Zekan, L. (2009.). Metodički organizacijski oblici rada u kineziterapiji. U: B. Neljak (ur.), Zbornik radova 18. Ljetne škole kineziologa
4. Johnson, C.C. (2009.). The benefits of physical activity for youth with developmental disabilities: a systematic review. *American Journal of Health Promotion*, 23(3), 157 – 167.
5. Ivančić, Đ.; Stančić, Z. (2004.). *Moje dijete u školi – priručnik za roditelje djece s posebnim edukacijskim potrebama*. Zagreb, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
6. Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, www.narodne-novine.nn.hr